

Els antecedents riudomencs d'Eduard Fontserè, pare de la meteorologia catalana

Josep Pou

Durant aquests mes de novembre, del 24 al 26, al Museu de la Ciència de Barcelona han tingut lloc les "I Jornades de Meteorologia Eduard Fontserè", organitzades per l'Associació Catalana de Meteorologia, juntament amb l'Ajuntament de Barcelona, la Generalitat de Catalunya, l'Institut d'Estudis Catalans, l'Institut Nacional de Meteorologia, la Universitat de Barcelona i el Museu de la Ciència de la Fundació "la Caixa".

Aquestes jornades han estat un veritable homenatge a la persona que està considerada com el pare de la meteorologia catalana, Eduard Fontserè i Riba, nascut a Barcelona l'1 de març de 1870 i mort a la mateixa ciutat un segle després, el 18 de setembre. Han tractat temes actuals de meteorologia, però sense oblidar l'aspecte humà, investigador i de l'època de l'eminent científic.

Es bo que, aprofitant l'avinentesa d'aquestes jornades i dels vint-i-cinc anys de la mort del meteoròleg s'escrigui sobre la seva vida i obra. I estic convençut que interessarà també saber als riudomencs que —com m'ha recordat Eugeni Perea, al qual agraeixo que m'hagi facilitat les referències històriques locals— Fontserè té en la seva ascendència arrels riudomencs.

Eduard Fontserè va doctorar-se en ciències del Servei Horari de la ciutat de Barcelona; fou impulsador de l'Observatori Fabra, que s'inaugurà el 1907; director de l'Observatori de l'Escola Provincial d'Agricultura i sots-director de la xarxa Meteorològica de Catalunya i Balears. També va impulsar una extensa xarxa de pluviòmetres arreu de Catalunya i, a partir de 1913, dirigí la secció meteorològica de l'Observatori Fabra i l'Estació Aerològica de Barcelona. L'any 1921 fou elegit membre de l'Institut d'Estudis Catalans. A instàncies del Consell Permanent

de la Mancomunitat creà el Servei Meteorològic de Catalunya (SMC), obra culminant de la qual esdevindrà director. L'any 1921 inicià la publicació de Notes d'Estudi, primers treballs sistematitzats sobre la climatologia catalana, de les quals coneixem prop de setanta títols. A partir de l'any 1922, el doctor Fontserè inicià la confecció diària de les cartes del temps, i d'ençà de 1927, divulgà les previsions meteorològiques a través de l'emissora Ràdio Barcelona.

Entre les seves obres cabdals es troba *l'Atlas internacional dels núvols i de l'estat del cel*, publicat en quatre idiomes (alemany, anglès, francès i català) i *l'Atlas pluviomètric de Catalunya*. L'any 1932 fundà l'Observatori del Montseny.

Conseqüència de la victòria franquista, l'arxiu del Servei Meteorològic Català fou traslladat a Madrid i les seves instal·lacions destruïdes pels soldats. El doctor Eduard Fontserè es resistí a signar l'adhesió a Franco, la qual cosa li comportà greus trasbalsos, malgrat els quals continuà dirigint la secció de Meteorologia i Sísmica de l'Observatori Fabra. El 1948, gairebé clandestinament, l'Institut d'Estudis Catalans li publicà *Assaig d'un vocabulari meteorològic català*. Amb motiu del centenari del seu naixement, Catalunya l'homenajà amb un bon nombre d'atencions i de reconeixements.

Allò que més pot interessar els riudomencs, tot i reconeixent la vàlua científica d'aquest personatge, són els seus orígens. Eduard Fontserè i Riba era fill d'Eduard Fontserè i Mestres, mestre d'obres i director de camins. El seu avi, Josep Fontserè i Domènec, arquitecte municipal de Barcelona, era fill del poble de Vinyols, on havia nascut el 1799. Aquesta família va traslladar-se a viure a Riudomson a la plaça de l'Església, va obrir una fusteria, que seria coneguda com de cal Serè.

L'any 1828, Josep Fontserè va emmaridar-se amb Teresa Mestre i Folch.

Es coneix una història dramàtica sobre la nissaga d'aquesta família riudomenca, segons consta en els estudis que sobre ella va escriure i publicar Josep Iglésies, dels quals cito el següent paràgraf:

"Jaume Mestres (pare de la Teresa) feia de sombrero a Reus. Conreava, però, les seves terres de Riudoms. Treballant al seu hort d'aquest terme (Riudoms), el va sorprendre una facció, sense permetre-li deixar l'aixada, el van obligar a cavar-se la fossa, immediata al marge del camí del Molí de Dalt. A punyalades i cops de baioneta, encara viu, el llençaren al clot i el colgaren precipitadament. Va restar-li un per u al descobert. Els occidors, simulant que l'havien fet presoner, van sol·licitar de l'esposa Francesca Folch un rescat de 50 onzes d'or i 50 mantes, el qual es va fer efectiu. Aleshores van demanar, de més a més, 25 onzes i dues mules. Però la família va entraen desconfiança.

Teresa, filla de l'assassinat, va acudir a l'indret on havien d'ésser dipositades les onzes i els animals, i va manifestar que lliurarien allò que els absolutistes demanaven en el moment que el seu pare entrés a casa seva. Teresa fou apallissada i va perdre el seny. De resultes de tot això la família conegué la ruïna.

Un dels assassins de Jaume Mestres va morir a la forca a Reus, i abans d'ésser executada la condemna, va confessar diverses malifetes realitzades en "quadrilla" i els detalls que precedeixen".

Eduard Fontserè i Riba és un d'aquells catalans que poden denominar-se universals, no solament per la seva força i capacitat de treball, sinó també pel gran valor ètic i científic de les seves investigacions i de la seva vida.